

ТРАНСАКЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Г. В. СТАДНИК, канд. екон. наук., проф.,

проф. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

О. М. САПЕГА, студ.

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Зараз триває переосмислення ролі й місця вищої освіти, як у соціальній, так і економічній сферах. При цьому розбіжність факторів формування попиту та пропозиції на ринку висококваліфікованої праці, та наявність лага, пов'язаного з отриманням освіти, об'єктивно приводять до потреби в діючих механізмах, спрямованих на узгодження системи освіти з реальними потребами сучасної економіки.

Розвиток ринкових відносин у сфері вищої освіти актуалізував проблеми її якості та доступності, визначення джерел фінансування, взаємодії ринків праці й освітніх послуг. За сучасних умов переважною формою прояву реалізованого економічного інтересу є трансакція. Тому для розгляду системи відносин між суб'єктами ринку освітніх послуг доцільно використовувати трансакційний підхід. Трансакція – це відчуження й присвоєння прав власності. Усі трансакції на ринку освітніх послуг можна розглядати з точки зору суб'єктів, що здійснюють їх.

Суб'єктами ринку послуг вищої освіти є заклади вищої освіти (виробники освітніх послуг), студенти (їх безпосередні споживачі), батьки студентів або інші зацікавлені особи, що здійснюють оплату навчання, установи, що виділяють освітні кредити та гранти. Вищі й студенти безпосередньо задіяні в освітньому процесі, інші вступають у трансакції з навчальними закладами з метою створення умов і забезпечення можливостей

для здійснення освітнього процесу. Тому трансакція між вишами й студентами є цільовою, а всі інші – такими, що забезпечують.

У результаті цільової трансакції від вузу на користь студента відчужуються інформація в межах пакету освітніх послуг, робочий час викладачів, час використання матеріально-технічної бази з урахуванням зношування фондів, статус бренда вишу, який починає жити життям свого носія, тобто студента, а потім випускника. Це може виявити як позитивний, так і негативний вплив на бренд. Під час підготовки й здійснення формальних (контрактних) трансакцій між студентами й навчальним закладом виникає безліч неформальних. Їх можна простежити, якщо розглянути заклад на рівні його структурних підрозділів і професійних співтовариств.

Основна трансакція відбувається в рамках освітнього процесу. Вона не торкається питань фінансування і створення освітньої бази, тобто стандартів, норм, критеріїв і пріоритетів навчання студентів. Для цього здійснюються трансакції, що забезпечують.

Перше коло суб'єктів-учасників, що забезпечують трансакцій з вишами, – батьки студентів. Трансакція «виші – батьки студентів» здійснюється одноразово, у момент зарахування студента, підписання договору й, відповідно, прийняття батьками на себе обов'язку оплачувати освіту дітей. Цій формальній трансакції передують тривалий період інвестування родиною у відтворення й розвиток людського потенціалу в наступному поколінні, що включає явні й неявні витрати на народження дітей, догляд за ними, створення прийнятних умов для повноцінного фізичного й інтелектуального розвитку дитини, витрати на її освіту. Тому батьків можна розглядати як постачальників людських ресурсів певної якості для здійснення вузом освітньої діяльності. Батьки, інвестуючи в освіту своїх дітей, розраховують на високий очікуваний дохід від цих інвестицій у майбутньому у вигляді більш високого рівня оплати праці дітей і, як наслідок, кращого морального й матеріального становища для себе.

Студенти та їх батьки належать до одного домогосподарства. Але різниця в інтересах пов'язана з різницею економічних функцій. Основна

функція студентів як безпосередніх споживачів освітніх послуг – вчитися. Основна функція батьків студентів – оплата навчання своїх дітей. Вони прагнуть одержати найбільшу віддачу від своїх інвестицій. Батьки не залучені в освітній процес і не мають можливості вникнути в його якість. Їх цікавить результат. З погляду батьків, у якості формального результату споживання пакета освітніх послуг виступає диплом про закінчення вузу, у якості фактичного – придбання професії. Чим вище ступінь залежності між формальним і фактичним результатом, тим більше гармонуються інтереси студентів і батьків.

Трансакція з державою неоднакова для державних і недержавних вишів, тому що ступінь їх залежності різна. Загальним для всіх навчальних закладів є обов'язкова відповідність державним стандартам і процедурам контролю, що входить у формування освітньої бази. Відмінність полягає в джерелах фінансування і ступені залежності від них. Від вишів держава одержує кваліфіковану робочу силу, інструменти для інвестування в людський капітал, науку й інтелектуальний капітал, підвищення інноваційної активності економіки

Третє коло суб'єктів-учасників, що забезпечують трансакцій з вишами, – підприємства й організації. Ці трансакції розділяються на освітні й господарські. Освітні трансакції відбуваються з приводу підготовки кваліфікованих кадрів, створення умов для ефективної підготовки кадрів з урахуванням потреб підприємств і формування освітньої бази навчальних закладів. Господарські трансакції здійснюються у вигляді виробничого споживання вишами товарів і послуг підприємств з метою формування матеріально-технічної бази. У підсумку освітньої трансакції підприємства одержують кваліфіковану робочу силу; інструмент керування кадровим потенціалом організації. Виші одержують фінансування у вигляді прямої оплати за підготовку кадрів для подальшої роботи на відповідному підприємстві; сприяння в підготовці кадрів і формуванні освітньої бази.

Література

1. Тютюнникова С. В., Савицька Н. Л. Проблеми формування людського потенціалу на шляху до економіки знань. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 48-54.
2. Шевченко, Л. С. Сучасний університет: маркетингова філософія. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1. С. 9-21.